

Maasheggen

UNESCO
Man &
Biosphere

Mens en landschap sterker vervlochten

ONZE AMBITIE VOOR MAASHEGGEN UNESCO MAN & BIOSPHERE
2023 – 2028

Inleiding

In 2018 heeft UNESCO aan De Maasheggen de status van Man & Biosphere toegekend. De Maasheggen is (vooral nog) het enige gebied in Nederland met deze wereldwijde erkenning. In totaal zijn er 738 biosfeergebieden in 134 landen.

Sinds de toekenning van de UNESCO-status is er veel gebeurd in het Maasheggengebied. Het restaureren van heggen en bomen, het planten van kilometers nieuwe heggen, een beter beheer van de bestaande heggen, de aanpak van beken, de aanleg van poelen en andere voorzieningen voor flora en fauna en het omzetten van landbouwgronden naar (ondernemend) natuurnetwerk hebben gezorgd voor een stevige impuls voor de biodiversiteit. Steeds meer Maasheggenboeren houden bij hun bedrijfsvoering rekening met de specifieke kenmerken van het gebied waarin zij werkzaam zijn. Nieuwe fietsroutes en wandelkaarten maken het voor toeristen en recreanten aantrekkelijker dan ooit om De Maasheggen te gaan verkennen. Ondernemers hebben hun zakelijke én persoonlijke band met De Maasheggen zichtbaar(der) gemaakt, onder meer door streekproducten te ontwikkelen en gezamenlijk aan de man te brengen. Anderen mogen zich gecertificeerd Maasheggenambassadeur noemen. De club van Vrienden van de Maasheggen, die het op prijs stelt regelmatig geïnformeerd te worden over nieuwe ontwikkelingen in en rond het gebied, blijft groeien. En regelmatig trekken studenten en wetenschappers het gebied in om onderzoek te doen naar plant- en diersoorten en historisch gegroeide culturele gebruiken.

De Maasheggen is een biosfeergebied. Volgens de definitie van UNESCO stelt “een biosfeerprogramma de relatie tussen de mens en zijn leefomgeving centraal” – en combineert het daarmee bescherming van de natuur met het stimuleren van de ontwikkeling van mensen en de omgeving waarin zij wonen. Dat maakt dat UNESCO Man & Biosphere een wezenlijk andere status is dan bijvoorbeeld UNESCO Werelderfgoed, dat zich vooral richt op behoud van het erfgoed en het bevorderen van toerisme. Het gaat bij Man & Biosphere niet alleen om behoud van het goede van een regio, maar ook om het benutten van de kansen voor duurzame ontwikkeling. Op tal van terreinen, zoals economie, natuurontwikkeling, toerisme, wonen en gezondheid.

Gelijktijdig verschillende doelen willen realiseren is ook ingewikkeld. Zeker als belangen uiteenlopen. Zo kan het stimuleren van economische bedrijvigheid conflicteren met de wens om natuur te beschermen. Toeristen zijn vanuit economisch oogpunt van harte welkom, maar kunnen ook tot last zijn op plekken waar je de natuur ongestoord haar gang wilt laten gaan. Zoals boeren met vee in de weilanden last hebben van loslopende honden en fietsers en wandelaars klagen over modderige wegen tijdens de oogsttijd.

Dat het zo af en toe flink kan ‘schuren’ in De Maasheggen is een gegeven. Door met elkaar in gesprek te gaan en te blijven zijn, zo is de ervaring van de afgelopen jaren, veel misverstanden, onduidelijkheden én knelpunten op te lossen.

Ook dát is de winst van de afgelopen periode. De toekenning van de UNESCO-status heeft ervoor gezorgd dat overheden, ondernemers, organisaties, onderwijs en omgeving meer dan ooit mét elkaar over De Maasheggen spreken, in plaats van over elkaar te spreken.

Ambitie voor de komende jaren

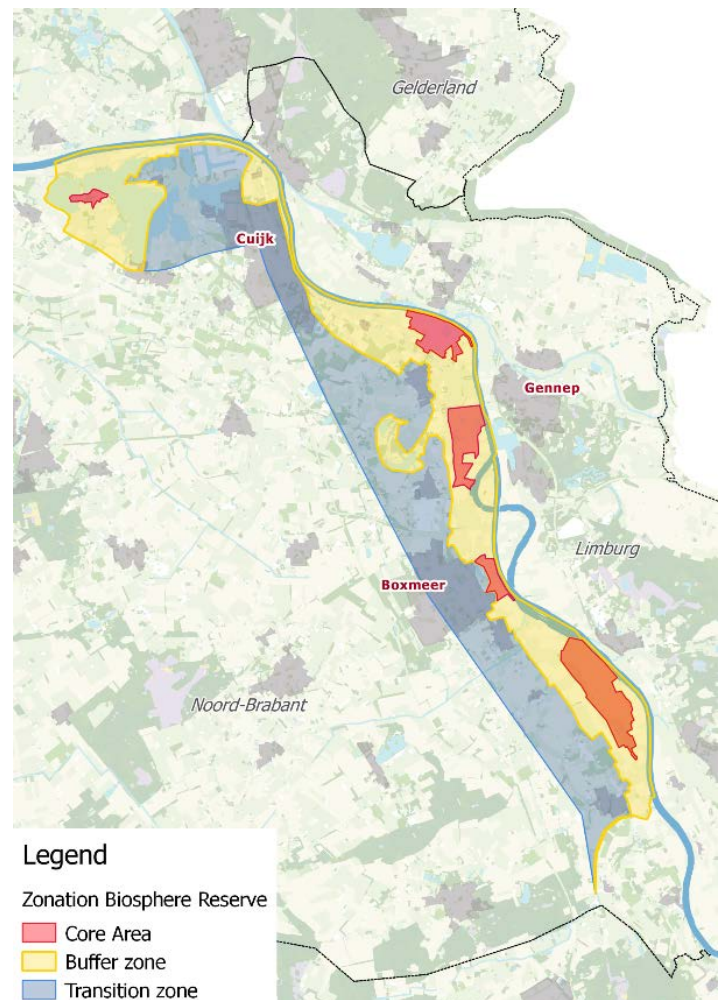
De UNESCO-status van De Maasheggen wordt in 2028 geëvalueerd. Het internationale UNESCO-bestuur neemt dan een besluit over de verlenging van de Man & Biosphere-status van De Maasheggen.

We zijn nu halverwege de looptijd van de UNESCO-status. Een goed moment om het oorspronkelijke uitvoeringsprogramma, dat aan de basis van de toekenning heeft gelegen, nog eens tegen het licht te houden en ons de vraag te stellen wat in de komende jaren anders of beter moet:

- het Maasheggengebied ziet zich in toenemende mate geconfronteerd met nieuwe uitdagingen én opgaven, die om een reactie van of een oplossing in ons gebied vragen. Voorbeelden hiervan zijn de transformatie van de landbouwsector, de stikstofproblematiek, de afname van de biodiversiteit, de energietransitie, de klimaatverandering, de vershraling van de gemeenschapsvoorzieningen in de dorpen en de toenemende recreatiedruk;
- om te voldoen aan de criteria van de erkenning UNESCO Man & Biosphere is er behoefte aan meer balans tussen ‘man’ en ‘biosphere’. In de afgelopen jaren is de meeste aandacht en inzet uitgegaan naar natuurontwikkeling (onder meer via kavelruil), -herstel en -behoud en de uitvoering van waterprojecten. Er hebben vooral activiteiten plaatsgevonden in de core- en bufferzone (zie *nevenstaand kaartje voor een toelichting op de zonering*). Er is nog relatief weinig gedaan om de betrokkenheid van bewoners en bezoekers bij het Maasheggengebied te vergroten.

In dit document beschrijven we de ambitie van het programma van UNESCO Maasheggen voor de komende vijf jaar. Het vormt het fundament waar wij de jaarplannen van 2024 tot en met 2028 op baseren. In die jaarplannen wordt concreet uitgewerkt wat het programmateam én de betrokken gebiedspartners in die jaren doen om de doelen van Maasheggen UNESCO te realiseren.

Om meer inzicht te krijgen in de wensen en behoeften van de betrokken organisaties is gesproken met onder meer vertegenwoordigers van de gebiedspartijen¹ en met relevante stakeholders uit en buiten het gebied. Dat heeft geleid tot een aanscherping van de visie, de toevoeging van de missie en de keuze om te werken vanuit 5 aandachtsgebieden, hierna genoemd programmalijnen.

¹ De gebiedspartijen zijn waterschap Aa en Maas, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, gemeente Land van Cuijk, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, ZLTO, provincie Noord-Brabant, Rijkswaterstaat en Groen Ontwikkelfonds Brabant,

Bijlage bij het ambitiedocument

Onlosmakelijk onderdeel van dit ambitiedocument vormt **bijlage 1**, waarin de gewijzigde organisatievorm, de toekomstige financiering van het programma en de rol van de wetenschappelijke omgeving worden beschreven.

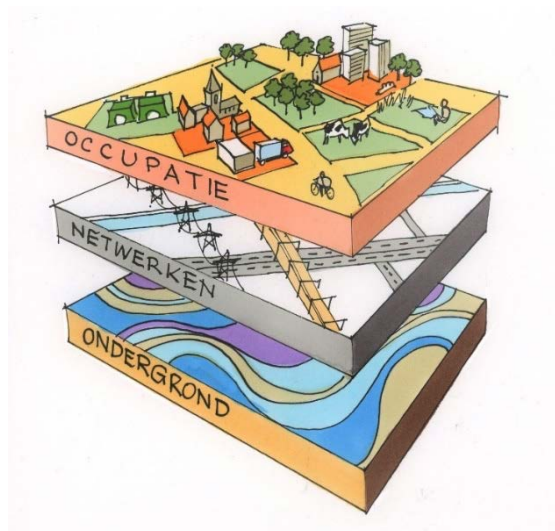
Missie & Visie

Missie

Maasheggen UNESCO Man & Biosphere is een waardevol cultuurhistorisch landschap, door mensen gevormd.

Het is een aaneengesloten gebied met historische kenmerkende landschapselementen. Natuur, landschap, water, landbouw, werken, wonen en cultuur zijn er zichtbaar en langdurig vervlochten.

Maasheggen UNESCO Man & Biosphere heeft veel biodiversiteit in de core- en bufferzone. Het gebied verdient daarom aandacht, niet enkel om het te behouden, maar ook om het te herstellen en door te ontwikkelen. Van belang is te beseffen dat De Maasheggen een door de mens gecreëerd en onderhouden landschap is dat al een lange geschiedenis kent, maar desondanks door de jaren heen redelijk tot goed geconserveerd is gebleven. Die cultuurhistorie is nog op diverse plaatsen aanwezig en wordt door de status van Maasheggen UNESCO Man & Biosphere versterkt.

In de afgelopen jaren is vooral aandacht besteed aan het biosfeergedeelte van het gebied. Zoals in nevenstaande lagenbenadering is gevisualiseerd is er specifiek gefocust op de 1e laag, de bodem. Er zijn veel gronden verworven, om er nieuwe natuur te kunnen aanleggen én om bestaande natuur en de bodemgesteldheid te herstellen. Bij het aanleggen en herstellen van heggen is rekening gehouden met het historisch patroon. Daarnaast hebben meerdere beken een nieuwe, natuurlijke inrichting gekregen. Verder is al deels invulling gegeven aan de 2e laag: netwerken. Dat vertaalt zich in onder meer de ontwikkeling van recreatieve fiets- en wandelroutes.

De 3^e laag, de occupatie, is in Maasheggen UNESCO Man & Biosphere nog niet volledig ontwikkeld en vraagt om

samenhang met andere disciplines binnen de gemeente Land van Cuijk en samenwerking met andere partners in het gebied.

In de programmalijnen, zoals verderop in dit ambitiesdocument beschreven, wordt duidelijk op welke wijze Maasheggen UNESCO Man & Biosphere werkt aan deze missie en welke onderwerpen prioriteit krijgen.

Visie

De organisaties achter Maasheggen UNESCO Man & Biosphere zetten zich blijvend en langdurig in om dit gebied voor de toekomst te ontwikkelen en te versterken, met het natuurlijk bodem- en watersysteem en het cultuurhistorisch heggenlandschap als vertrekpunt.

Maasheggen UNESCO Man & Biosphere versterkt en ontwikkelt de natuur, de landbouw, de recreatieve mogelijkheden, de gezondheidsbevorderende activiteiten en het wonen in het gebied.

Centraal in het gebied staan de kenmerkende heggen in combinatie met de dorpen, de landbouw- en natuurgronden, tussen de Maas en de spoorlijn. In het gebied liggen aaneengeschakelde dorpen, als een parelketting in een parkachtige omgeving.

In de periode van 2023 tot 2028:

- kiezen we voor een meer integrale aanpak van het gebiedsproces Maasheggen UNESCO door natuur, landbouw, wonen, gezondheid bevorderende activiteiten en recreatie, meer dan nu, in samenhang met elkaar te ontwikkelen;
- werken we per beleidsthema (natuur, landbouw, wonen, gezondheid en recreatie) programmalijnen uit die met inbreng van deskundige partners worden vormgegeven. De resultaten van die programmalijnen worden steeds gedeeld in het programmateam. Daar wordt geborgd dat er samenhang tussen alle plannen is én blijft;
- gaan we actiever communiceren, zowel met inwoners als met bezoekers van Maasheggen UNESCO over wat er in het gebied te zien en te beleven valt én wat dat ook van hen vraagt. Daartoe wordt een communicatie- en marketingstrategie opgesteld.

Tot het moment van de verlenging van de status van UNESCO Man & Biosphere in 2028 kan het gebied niet worden uitgebreid. Zouden we dat wel doen dan kan dat mogelijk leiden tot het intrekken van de huidige erkenning door UNESCO. Tussen 2023 en 2028 zetten we wel in op samenwerking (bijvoorbeeld met omliggende gemeenten of met andere MAB-gebieden), wanneer dat bijdraagt aan versterking van het Maasheggen UNESCO-gebied. Dat kán leiden tot uitbreiding van het gebied, waarvoor in 2028 verlenging van de UNESCO-status wordt aangevraagd.

Bij uitbreiding van het UNESCO-gebied ligt samenwerking met Noord-Limburg (Mook en Middelaar, Gennepe en Bergen) voor de hand. Om die reden én omdat ontwikkelingen in het in Noord-Limburg gelegen Maasheggengebied ook voor de Brabantse partners relevant kunnen zijn, blijven de drie Limburgse gemeenten agendalid van de stuurgroep. Tijdens de overleggen van de stuurgroep zijn de drie gemeenten steeds met maximaal één bestuurder vertegenwoordigd.

Vijf programmalijnen

Om goed te kunnen anticiperen op de uitdagingen die ook op het Maasheggengebied afkomen (de transformatie van de landbouwsector, de stikstofproblematiek, de afname van de biodiversiteit, de energietransitie, de klimaatverandering, de vershraling van de gemeenschapsvoorzieningen in de dorpen en de toenemende recreatiedruk) én meer recht te doen aan de, voor de UNESCO-status noodzakelijke, balans tussen mens en biosfeer is een integralere aanpak van belang.

Dat betekent onder meer:

- een bredere programmering;
- betrokkenheid van meer gebiedspartijen
- verbreden en versterken van de samenwerking tussen die verschillende gebiedspartners.

De programmalijnen

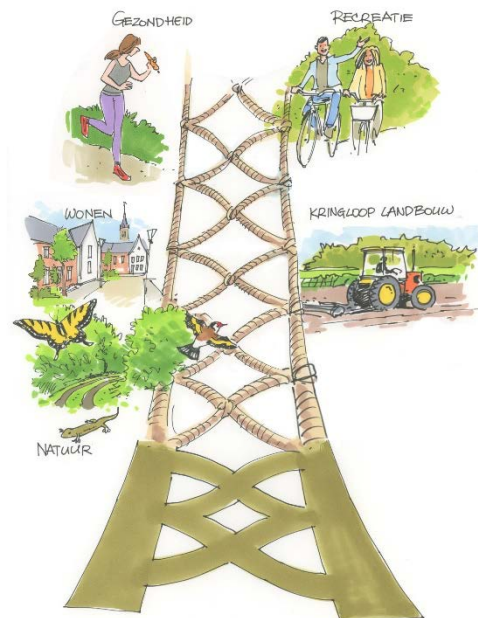
Maasheggen UNESCO Man & Biosphere kent vanaf 2024 vijf programmalijnen: natuur, landbouw, wonen, gezondheid en recreatie.

De programma's zijn met elkaar verbonden en kennen in sommige projecten een overlap. Het programmateam is verantwoordelijk voor een goede afstemming tussen deze programma's en de onderliggende projecten.

Het programmateam stelt jaarlijks, samen met de betrokken organisaties, per programmalijn een jaarplan op. Het programmaplan bestaat uit de dan lopende en nog op te starten projecten.

Verder wordt een communicatieplan voor het geheel van de programmalijnen opgesteld.

Al deze plannen worden gebundeld in een jaarplan Maasheggen UNESCO Man & Biosphere. In de jaarplannen 2024 tot met 2028 wordt beschreven wat er concreet wordt gedaan om de programmadoelen (*zie hierna*) in 2028 gerealiseerd te krijgen.

1. Natuur

Het streven is erop gericht dat in 2028 de natuurkernen met elkaar verbonden zijn, via robuuste verbindingen tussen de natuurkernen. Daarnaast zijn de KRW-maatregelen uitgevoerd en is verbetering van de waterkwaliteit waarneembaar. Het Natura2000-gebied Oeffelter Meent is in 2028 uitgebreid met een ingericht gebied De Meerkampen.

Het aantal heggen is in 2028 toegenomen en robuust omzoomd met kruidenrijk grasland en in het Cultuur Historisch Monument is het oude heggenpatroon terug te zien.

De luchtkwaliteit is tegen die tijd verbeterd. Wetenschappelijk onderzoek bekrachtigt dat in 2028.

Partijen werken actief en goed samen en gebruiken het programma BOOM als beheerinstrument. Er is sprake van een groenblauwe dooradering tussen de kernen.

Partijen zetten zich in de sleedoornpage als prioritaire soort weer terug te krijgen in het gebied, een en ander conform ambitie EVZ provincie Noord-Brabant.

2. Landbouw

In 2028 werken de agrarische ondernemers in Maasheggen UNESCO Man & Biosphere vanuit het principe van kringlooplandbouw. Kringlooplandbouw kent meerdere verschijningsvormen. Voor de transitie van de landbouw is het van belang dat landbouwgronden zoveel mogelijk voor de landbouw worden behouden of dat wordt gezocht naar dubbelfuncties. In zowel de buffer- als de transitiezone versterkt de kringlooplandbouw de biodiversiteit, de kwaliteit van de bodem en het bodemleven en de kwaliteit van het oppervlakte en grondwater. De agrarische ondernemers dragen bij aan het ontwikkelen en versterken van het landschap en de cultuurhistorie. Binnen die kaders hebben zij de ruimte om te ondernemen in het gebied, zowel in korte ketens (gebiedsmerk) als in bijvoorbeeld recreatie, zorg, landschapsbeheer, natuurbeheer, etc.

Vanuit een door de lokale ZLTO geformuleerde visie² hebben de agrarische ondernemers ook meegewerkt aan het ontwikkelen en versterken van het landschap in de transitiezone. Zoals het groen dooraderen van de agrarische gebieden, waardoor een gevarieerd en meer divers landschap wordt ontwikkeld in De Maasheggen.

De in het Maasheggen UNESCO Man & Biosphere geproduceerde producten worden vermarkt onder het gezamenlijke label 'Smaak van de Maasheggen'.

Door aandacht te geven aan stoppende agrarische ondernemers en met hen te zoeken naar goede alternatieven, heeft het programma Landbouw bijgedragen aan het voorkomen van inzet van vrijgekomen gronden voor intensieve teelten of ontzanding. Het behouden en omzetten naar weiden, natuur, waar mogelijk woningbouw of inzet voor energietransitie heeft

² Zie hier; <https://www.zlto.nl/groepen/land-van-cuijk/paginas/openbaar/visie>

bijgedragen aan het verstevigen en ontwikkelen van het landschap.

Met een vertegenwoordiging van de lokale agrarische ondernemers en vertegenwoordigers van organisaties in de stuurgroep Maasheggen wordt dit programma verder uitgewerkt.

3. Wonen

In 2028 is op de gebiedskaart aangegeven waar kansen liggen voor het ontwikkelen van woningen en het verbeteren van het woonklimaat – en waar dat al is gebeurd. Op de gebiedskaart zijn ook de groene oost-westverbindingen en vergroening van de dorpen opgenomen. Duidelijk is dat dit enkel mogelijk is in de transitiezone, maar specifieker wordt dit aangegeven op de te ontwikkelen gebiedskaart en vastgelegd in de omgevingsvisie van de gemeente Land van Cuijk.

De dorpen hebben in 2028 hun klimaatbestendigheid vergroot door concrete activiteiten zoals het ‘vergroenen’ van voor- en achtertuinen, ontkoppelen van regenwater op het riool, ontwikkelen van perken, struweel & bomen in de dorpen, etc.

Het gebied dreigt te vergrijzen. Jongeren vestigen zich elders, de ouderen blijven en trekken juist naar de grotere kernen in het Maasheggen UNESCO Man & Biosphere gebied vanwege de aanwezigheid van voorzieningen. Door een aantrekkelijker woon-, werk- en leefklimaat, afgestemd op de behoeften van meerdere generaties, wordt in 2028 een kentering waargenomen in de vergrijzing.

Deze activiteiten zijn opgenomen in en komen voort uit de kernencv's van de dorpen in het Maasheggen UNESCO Man & Biosphere gebied. De inwoners worden zo betrokken bij het opstellen en realiseren van doelen die aansluiten bij de missie en visie van Maasheggen UNESCO Man & Biosphere.

4. Gezondheid

In 2028 zijn in samenspraak met welzijns-, maatschappelijke- en zorgorganisaties en gemeente Land van Cuijk projecten op het gebied van gezondheid in Maasheggen UNESCO Man & Biosphere opgestart en uitgevoerd. Deze organisaties hebben, samen met provincie Noord-Brabant, in het gebied 'positieve gezondheid' vormgegeven.

Het concept van Vital Zones is in 2028 uitgewerkt én in uitvoering.

Inwoners, ondernemingen en welzijns-/ gezondheidsorganisaties in het gebied werken vanuit het Vital Zone-concept aan het verbeteren van de gezondheid voor inwoners en medewerkers. Daarbij is in 2028 de toegankelijkheid van het gebied voor mindervaliden, sporters en recreanten verbeterd.

Samen met scholen, ouders en natuurorganisaties hebben wij kinderen in beweging gekregen om De Maasheggen te ontdekken én enthousiast te maken voor het gebied.

5. Recreatie

In 2028 recreëren inwoners van het Land van Cuijk en uit de directe omgeving van Maasheggen UNESCO Man & Biosphere met grote regelmaat in het gebied. Zij fietsen en wandelen in het gebied, maken gebruik van de ruitersporen en doen aan verschillende vormen van watersport (Kraaijenbergse Plassen en de Maas).

Om een te grote drukte of zelfs overlast (op plekken) in De Maasheggen te voorkomen worden bezoekersstromen daar waar nodig geleid. Met behulp van een actueel en accuraat monitoringsysteem wordt gevolgd op welke momenten zich waar veel bezoekers bevinden. Op basis van die monitoring worden, waar dat

nodig is, maatregelen genomen om de bezoekersstroom in te geleiden.

Het gebied is voor toeristen herken- én vindbaar door de inrichting van toegangspoorten en een duidelijke signing³. Er zijn diverse routes voor korte ommetjes, verbindingen tussen dorpen (noord-zuid) en tussen de Maas en het spoorlijn (oost-west). Er wordt gebruik gemaakt van storytelling om de uniciteit van de landschapselementen en

³ Signing; verkeersborden, banners, landschapselementen als gestileerde bomen en struiken, beelden, objecten welke verwijzen naar een boodschap of specifieke plaats.

het erfgoed in het Maasheggengebied te benadrukken.

Er zijn in 2028 in het Man & Biosphere-gebied meer mogelijkheden voor kort verblijf, dagrecreatie en horeca. Het maakt het gebied aantrekkelijker voor bezoekers, niet enkel in de core- en bufferzone, maar juist ook in de transitiezone.

Gebiedsbranding heeft bijgedragen aan meer bezoekers van buiten de regio in het gebied. De bezoekersstroom draagt bij aan de doorontwikkeling van het gebied en vormt geen bedreiging voor het versterken en ontwikkelen van de core- en bufferzone van het gebied. In de core- en bufferzone worden geen grootschalige recreatieactiviteiten toegestaan.

De verantwoordelijkheid voor het toeristisch vermarkten van het UNESCO-gebied De Maasheggen ligt bij Visit Land van Cuijk. In de promotiecampagnes wordt ook de ligging van de Maasheggen in een bredere regio benadrukt. Door samen te werken met andere destiniemarketingorganisaties wordt ook optimaal gebruik gemaakt van de toeristische aantrekkingskracht van omliggende gebieden, zoals de Noord-Limburgse Maasduinen, De Maashorst en De Peel.

